

Marko M. Petrić¹

Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet

Katedra za germanistiku – Grupa za skandinavistiku, lektor

FONOLOŠKA ADAPTACIJA KLUZILA² U ANGLICIZMIMA U SAVREMENOM DANSKOM JEZIKU

Artikulacija kluzila u anglicizmima u savremenom danskom podložna je vrlo visokom stepenu fonološke adaptacije, usled koje izvorno zvučni kluzili gube zvučnost, a izvorno bezvučni kluzili prolaze kroz leniciju i dobijaju aspiraciju. Uprkos tome što aspiracija u engleskom i danskom jeziku ima različite fonotaktičke karakterike, engleski aspirirani kluzili čuvaju svoju aspiriranost u danskom, a neaspirirani bezvučni kluzili, u zavisnosti od pozicije u slogu, mogu da postanu aspirirani. S obzirom na predvidivost ovog fenomena i njegovih procesa, fonološka adaptacija kluzila u anglicizmima u savremenom danskom predstavlja nužnu i ustaljenu fonološku modifikaciju, uslovljenu razlikama, kako u samim konsonantskim inventarima, tako i kvalitetom i fonacijom kluzila u danskom i engleskom fonološkom sistemu. Opisujući fenomen fonološke adaptacije i glavne uslove za njenu aktualizaciju u rečima pozajmljenim iz engleskog jezika u danski, u radu se ispituju strategije fonološke adaptacije, sa posebnim fokusom na aproksimaciji. Metodom kontrastivne analize razlika i sličnosti u originalnoj i adaptiranoj artikulaciji kluzila u rečima engleskog porekla, u radu se analizom korpusa ekscerpiranog iz izgovornih rečnika engleskog i danskog jezika iznosi zaključak da je fonološka adaptacija neizbežna pojava prouzrokovana objektivnim razlikama u artikulacionim karakteristikama kluzila u danskom i engleskom. Naposljetku, fonološka adaptacija, makar u slučaju kluzila ispitanih u radu, realizuje se pod uticajem fonološkog sistema danskog jezika, tj. jezika primoaca, na fonološki sistem engleskog jezika, odn. jezika davaoca.

Ključne reči: kluzili, fonološka adaptacija, anglicizmi, danski, engleski

¹ Kontakt-podaci: marko.petric@fil.bg.ac.rs

² Termin kluzil, koji koristimo u radu, vezuje se za germanističko-skandinavističku terminologiju i fonologiju. U anglističkoj literaturi ekvivalentni termin glasi ploviz, dok se u srbističkoj literaturi, u principu, koriste termini eksploziv i praskavi suglasnik. U literaturi se takođe javlja i termin okluziv, ali jedni autori ga koriste sinonimno sa prethodnim navedenim terminima, dok drugi kluzile smatraju jednom od supklasa okluziva. S obzirom na to da rad ispituje fonološku adaptaciju kluzila u fonološkom sistemu danskog jezika iz skandinavističko-danističke perspektive, termin kluzil se nameće kao najprikladniji.

1. Uvod

U ovom radu se ispituju fonološka adaptacija i stepen fonološke adaptiranosti kluzila u anglicizmima u savremenom danskom jeziku. Drugim rečima, analizom, kako segmentalnih, tako i suprasegmentalnih karakteristika kluzila sadržanih u anglicizmima, u radu se opisuju aktuelne strategije fonološke adaptacije koja je usko vezana za sam fenomen pozajmljivanja leksičkog materijala, a samim time je zajednička svim jezicima koji pozajmljuju strane reči.

Analiza fonološke adaptacije kluzila je u ovom radu izvršena na korpusu sačinjenom od niza anglicizama čije su adaptirane fonetske transkripcije dostupne u danskim izvornim rečnicima *Den store danske udtaleordbog* (*Veliki rečnik danskog izgovora*, u nastavku: SDU) i *Udtaleordbog* (*Rečnik izgovora*, u nastavku: UOB). Ta dva rečnika sadrže detaljne fonetske transkripcije koje pružaju uvid u artikulacione karakteristike danskih reči. Osim toga, sve reči koje se analiziraju u radu opisuju se kao anglicizmi u *Den danske ordbog* (*Rečnik danskog jezika*, u nastavku rada: DDO), najvećem jednojezičnom danskom rečniku opšteg tipa.³ Time garantujemo da sve reči u korpusu imaju status anglicizma u danskom, što je osnovni preduslov za analizu adaptacije. Drugi preduslov za analizu fonološke adaptacije jeste sama mogućnost kontrastiranja matičnog i prilagođenog izgovora. U tu svrhu smo kao izvore o originalnoj artikulaciji koristili engleske izgovorne rečnike *English Pronouncing Dictionary* (u nastavku: EPD) i *Longman Pronunciation Dictionary* (u nastavku: LPD). Iz njih smo ekscerpitali fonetske transkripcije i informacije o specifičnostima engleskih kluzila.

Fonetske transkripcije kojima smo se u ovom radu služili zapisane su univerzalnim međunarodnim fonetskim alfabetom IPA (*International Phonetic Alphabet*). Ovaj sistem nam, zbog svoje univerzalnosti i primenljivosti na sve jezike, daje mogućnost da veoma precizno sagledamo i opišemo sve eventualne sličnosti i razlike u originalnom i adaptiranom izgovoru anglicizama u danskom, na čemu se zasnivaju analiza i diskusija u radu.

Shodno tome, metoda rada je kontrastivno-deskriptivna, a analiza se, dakle, zasniva na upoređivanju i opisivanju pojedinosti prilagođavanja engleskih kluzila fonološkom sistemu danskog jezika. Istraživanje koje smo sproveli teži tome da što bliže odredi modifikacije kroz koje prolaze kluzili u anglicizmima u savremenom danskom jeziku, kao i to koja je strategija fonološke adaptacije najčešća i najprimenjenija. U radu se ispituju i eventualne varijabilnosti kada je reč o izboru strategije, što će reći da se na primeru kluzila istražuju uzroci, preduslovi i, stoga, predvidivost fonološke adaptacije.

³ *Rečnik danskog jezika* predstavlja najiscrpniji jednojezični rečnik savremenog danskog. Sadrži reči koje se u danskom jeziku beleže od 1955. godine. Dostupan je u online verziji na sajtu: ordnet.dk/ddo. Izdaje ga Društvo za danski jezik i književnost (dan. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab).

Istraživanja o fonološkoj adaptaciji u danistici usko se vezuju za upliv reči engleskog porekla i proučavanje njihovih osobina. Drugim rečima, kako je rastao broj anglicizama, tako je raslo interesovanje za ispitivanjem (bilo fonoloških, ortografskih, morfoloških ili leksičkih) promena koje se zapažaju kod anglicizama u danskom jeziku. Najsveobuhvatnija proučavanja fonološke adaptacije pruža časopis *Sprog i Norden/Språk i Norden* koji izdaje *Nätverket för språknämnderna i Norden*. U pitanju je nordijski projekat koji je ažurno opisivao sve aktuelne tendencije primećene kod reči stranog porekla u nordijskim jezicima (danskom, norveškom, švedskom, finskom, islandskom i ferojskom), a čiji su rezultati objavljeni u seriji od trinaest knjiga između 2002. i 2012. godine. U ovom radu se aktivno osvrćemo na autore koji su svoja istraživanja o fenomenu fonološke adaptacije sproveli u okviru ovog nordijskog projekta.

2. Koncept adaptacije

Budući da među jezicima nužno postoje manje ili veće razlike, često se javlja potreba da se reči stranog porekla nakon pozajmljivanja modifikuju tako da svojim karakteristikama u što manjoj meri odstupaju od sistema jezika primaoca. Ne bi li stekle ravnopravni status sa matičnom leksikom jezika primaoca, a samim time i širi spektar upotrebe i upotrebljivosti u datom jeziku, strane reči imaju tu tendenciju da se usaglašavaju sa obličkim, pravopisnim i/ili izgovornim osobinama reči domaćeg porekla (Omdal 2008: 11). To usaglašavanje nazivamo adaptacijom. Pod adaptacijom, odn. prilagođavanjem, podrazumeva se, dakle, *odomaćivanje* strane reči ili nekog njenog formalnog elementa koji se doživljava kao stran, pa se adaptacija takođe definiše bilo kao proces ili rezultat transformacije strane reči iz tuđice u pozajmljenicu (Kvaran 2007: 10).⁴ Adaptacijom se, drugim rečima, neutrališu one morfološke, fonološke i ortografske karakteristike koje odudaraju od strukture jezika primaoca i koje se iz tog razloga prepoznaju kao strane. To izjednačavanje i nivelisanje stranih formalnih elemenata s domaćim sistemom predstavlja frekventan fenomen koji se aktualizuje na tri moguća nivoa.

U zavisnosti od prirode stranih elemenata koju se modifikuju, adaptacija se odvija na morfološkom, ortografskom ili fonološkom nivou. Kada neka reč stranog porekla dobije novu paradigmu, tj. nove gramatičke oblike nezavisne od onih koje je reč imala u matičnom jeziku, u pitanju je morfološka adaptacija. Ovaj

⁴ U tradicionalnoj danskoj leksikologiji adaptacija zapravo igra veoma važnu ulogu. Naime, zavisno od toga da li je strana reč (dan. *importord*) adaptirana ili ne, sve reči stranog porekla dele se na tzv. tuđice (dan. *fremmedord*) i pozajmljenice (*låneord*). Tuđica je ona reč stranog porekla koja je u danskom zadržala strane elemente i za koju svaki (maternji) govornik danskog jezika lako uviđa da je stranog porekla, dok je pozajmljenica ona reč koja se adaptirala do te mere da više gotovo niko, osim nekoga ko izučava danski jezik, nema svest o njenom stranom poreklu. Shodno tome, određeni anglicizam, u zavisnosti od svoje (ne)adaptiranosti, može da opiše ili kao tuđica ili kao pozajmljenica.

tip adaptacije je frekventan, a u principu nastaje kao posledica uzualizovanosti pozajmljenice (Omdal 2008: 13). Međutim, osim što pozajmljenice teže tome da se izjednače sa morfološkim sistemom jezika primaoca, postoji i tendencija da se strane reči prilagode pravopisnom sistemu svog novog jezika domaćina. Stranu reč je, drugim rečima, moguće pisati prema dva pravopisa: prema pravopisu jezika iz kog je reč pozajmljena ili prema pravopisu jezika koji reč pozajmljuje (Svavarsdóttir 2008: 43–47). Prema tome, reči koje zadržavaju originalnu ortografiju nisu (ortografski) adaptirane, dok sve reči koje dobijaju novi pravopis jesu adaptirane.

Za razliku od morfološke i ortografske adaptacije koje se usko vezuju za standardni i pisani jezik, fonološka adaptacija se tiče usmenog jezika. Uprkos tome, fonološka adaptacija je u sprezi sa ortografskom adaptacijom koja je najčešće posledica potrebe da se ortografija strane reči usaglasi s adaptiranom artikulacijom date strane reči (Omdal 2008: 16). Pošto se u pravopisu, u principu, nazire fonetska vrednost reči, često postoji imperativ da se u ortografiji što jasnije naslućuje i ortofonija. Iz tog razloga možemo reći da je ortografska adaptacija kao takva suštinski sekundarna fonološkoj adaptaciji koja predstavlja primarnu modifikaciju, odn. prvu promenu kroz koju pozajmljena strana reč prolazi. Drugim rečima, fonološka adaptacija se realizuje već pri prvom susretu jezika koji pozajmljuje i određene reči stranog porekla koja se pozajmljuje.

2.1. Fonološka adaptacija

Treći tip modifikacija koje se sreću kod pozajmljenica jeste glasovno prilagođavanje, odn. fonološka adaptacija. Reč je o promenama do kojih dolazi kada se izgovor pozajmljenice u celosti, ili nekog njenog elementa, modifikuje time što se usaglašava s fonološkim sistemom jezika primaoca (Svavarsdóttir 2003: 77). Naime, jezici se među sobom nužno razlikuju, između ostalog, i po svojim fonologijama, tj. svojim fonološkim sistemima i fonemama koje unutar tih fonoloških sistema postoje. Upravo zbog fonemskih razlika, praktično je nemoguće da jedna reč ima sasvim istu fonetsku realizaciju u dva različita jezika, iako u oba jezika može da ima identičnu ortografsku realizaciju. Stoga, kao primarni inicijator fonološke adaptacije mogu se navesti objektivne diskrepancije u fonološkim sistemima jezika između kojih dolazi do leksičke razmene.

Iz istog tog razloga je sasvim opravdano tvrditi da je fonološka adaptacija zajednička svim jezicima u kojima se koriste reči stranog porekla (Jarvad 2009: 129–130). Pošto nijedna pozajmljenica nije imuna na fonološku adaptaciju koja je stoga univerzalna, može se reći da je ovaj fenomen spontan i neplaniran. To znači da se izgovor stranih reči prilagođava jeziku koji pozajmljuje bez obzira na eventualne propise, pravila ili savete preskriptivnih institucija i tela za normiranje i standardizaciju jezika. Fonološka adaptacija, upravo zbog toga, predstavlja nužan i neizbežan deo usmenosti svakog jezika koji pozajmljuje reči.

Ako bismo zanemarili fonološki sistem jezika primaoca i određenu reč stranog porekla izgovorili onako kako se ona inače artikuliše u svom matičnom jeziku, onda ne bi bilo reči o pozajmljenoj stranoj reči, već o neadaptiranoj, stranoj reči, izgovorenoj na stranom jeziku. Drugim rečima, ako fonološka adaptacija izostane pri izgovoru određene reči stranog porekla, onda se po pravilu u stvari radi o okazionalizmu, tuđici ili imitaciji originalne artikulacije, što će reći da izostanak fonološke adaptacije negativno utiče na status pozajmljene strane reči.

Osim što se dešava da potpuno izostane, fonološka adaptacija može da se realizuje na tri načina. Iako se različiti glasovi adaptiraju na različite načine, primetna je sistematičnost u procesu adaptacije, pa pomenuta tri načina glasovnog prilagođavanja nazivamo i strategijama fonološke adaptacije. Strategije fonološke adaptacije definišemo prema tome kako se fonetski gledano modifikuju strani glasovi prilikom adaptacije. U pitanju su, naime, sledeće strategije:

- 1) **aproprijacija** (odnosno prisvajanje), do koje dolazi kada se strani glas koji inače ne postoji u fonološkom sistemu jezika primaoca zadrži u artikulaciji pozajmljene reči, pri čemu domaći fonološki sistem usvaja novi glas. Apropijaciju u danskom jeziku primećujemo u govoru mlađih generacija koje imaju tendenciju da zadrže dentalne frikative koji se javljaju u anglicizmima, iako dentalni frikativi nisu deo danskog fonološkog inventara, što vidimo na primeru anglicizma *goth*, koji se sve češće realizuje kao [g^hθ], što će reći da se, u ovom konkretnom slučaju, zadržava engleski konsonant [θ], kog u danskim rečima domaćeg porekla nikada nema,
- 2) **supstitucija** (odnosno zamena), do koje dolazi kad se strani glas koji ne postoji u fonološkom sistemu jezika primaoca zamenjuje nekim drugim glasom koji je deo fonološkog inventara jezika primaoca, ali koji se od originalnog glasa razlikuje po mestu i/ili načinu artikulacije. Primera radi, anglicizam *there* u danskom ima adaptiranu zvučnu realizaciju koja glasi ['d̥e:ɹ̥] i koja se od originalne engleske artikulacije [ðeə] razlikuje po supstituciji izvornog engleskog zvučnog dentalnog frikativa [ð] bezvučnim alveolarnim kluzilom [d̥] (i po dediftongizaciji),
- 3) **aproksimacija** (odnosno približavanje), do koje dolazi onda kad se određeni glas u nekoj reči stranog porekla izgovara približno svom matičnom izgovoru, ali ipak pod uticajem jezika primaoca. Dakle, modifikacije nastale aproksimacijom tiču se, ne toliko promena bilo mesta ili načina artikulacije, koliko suprasegmentalnosti i kvaliteta. Primera radi, ako kod anglicizma *baby* uporedimo originalnu englesku

artikulaciju [ʔeibi] sa adaptiranom danskom artikulacijom [ʔeĩbi], videćemo da zvučni bilabijalni kuzil [b] u prilagođenom danskom izgovoru gubi zvučnost bez obzira na to u kojoj se poziciji nalazi, dok se u originalnom engleskom izgovoru čuva zvučnost u neinicijalnoj i nefinalnoj poziciji, pa izvorni i adaptirani izgovor, u ovom slučaju, diferenciraju u fonaciji.

Odabir strategije u principu varira od ispitanika do ispitanika (Sandøy 2000: 137). To će reći da izgovor stranih reči neretko zavisi od toga da li je određeni govornik u konkretnoj jezičkoj situaciji ili informant u istraživanju upoznat sa jezikom iz kog strana reč potiče. Ako je, na primer, izvesni govornik danskog jezika upoznat sa engleskim jezikom, kod njega će se očekivati manji stepen adaptiranosti, a ukoliko ne poznaje engleski, onda je ipak verovatniji i očekivaniji viši stepen fonološke adaptiranosti.

Izbor strategije fonološke adaptacije često zavisi i od samog trenutka pozajmljivanja (Hansen, Lund 1994: 86). Starije pozajmljenice, a pogotovo u slučaju anglicizama, imaju viši stepen adaptiranosti. Razlog tome je zapravo u vezi sa prethodnim kriterijumom. Naime, sve do sredine XX veka i izbijanja Drugog svetskog rata, engleski je u Danskoj bio u velikoj meri strani jezik kojim se služila tek nekolicina ljudi.⁵ Zbog manjka neposrednog kontakta između engleskog i danskog, rani anglicizmi su ulazili u danski posredstvom drugih jezika s kojima je danski bio u direktnom kontaktu. Usled toga, izgovor ranih anglicizama u danskom jeziku u velikoj meri odstupa od njihovog matičnog izgovora. Primera radi, anglicizam *klub* (od eng. *club*) u danskom danas ima artikulacionu vrednost [g̊luβ] i vokal koji se drastično razlikuje od polaznog [k̊lʌβ]. No, danas, kada engleski u Danskoj ima status obaveznog predmeta u školi i prvog stranog jezika, izloženost danskog društva engleskom jeziku je znatno veća, pa se stoga očekuje i niži stepen adaptiranosti kod anglicizama.

Sada se, međutim, postavlja pitanje da li postoje okolnosti pod kojima je određena strategija fonološke adaptacije nužna i predodređena, to jest nezavisna od spoljašnjih faktora, kao što su trenutak pozajmljivanja i upoznatost s jezikom iz kog se pozajmljuje. Da li je zaista izbor strategije fonološke adaptacije toliko arbitraran i koje su granice varijabilnosti? Kako bismo odgovorili na ova pitanja,

⁵ Pre početka Drugog svetskog rata, najveći uticaj na danski jezik je tradicionalno imao nemački, tj. konkretnije srednjeniskonemački jezik (nem. Mittelniederdeutsch), čiji se uticaj vezuje za Hanzeatsku ligu i traje od početka XII do kraja XV veka. Posle protestantske revolucije 1536. godine raste uticaj visokonemačkog koji se održava sve do dansko-nemačkih ratova oko pokrajina Šlezvig-Holštajn sredinom XIX veka kada nemački uticaj počinje da jenjava. Usled izbijanja Drugog svetskog rata i nemačke okupacije Danske, dansko društvo se sve više okreće anglosaksonskoj kulturi i jeziku. Kako od sredine XX veka raste uticaj američke, najpre, političko-ekonomske, a potom i globalne kulturno-društvene hegemonije, tako i uticaj engleskog jezika na danski postaje sve evidentniji i sve jači. Procenjuje se da u savremenom danskom jeziku oko 12% svih reči stranog porekla čine anglicizmi.

utvrdićemo na primeru kluzila kao grupe konsonanata da li specifični glasovi imaju tendenciju da se bez izuzetaka adaptiraju primenom jedne konkretne strategije uslovljene sličnostima i razlikama u fonološkim sistemima danskog i engleskog.

3. Kluzili u danskom i engleskom jeziku

Kluzili u fonetici predstavljaju „glasove koji uključuju potpunu prepreku vazduhu na njegovom putu iz pluća“⁶ (Grønnum 2007: 103). Drugim rečima, kluzili nastaju kad vazдушna struja naiđe na prepreku iza koje se gomila vazduh i pri čijem se naglom otklanjaju oslobađa vazduh uz prasak. Artikulacija kluzila se, u stvari, realizuje u tri faze. Najpre dolazi do okluzije, to jest uspostavljanja prepreke. Zatim se stvara implozija, što će reći da se vazduh nagomilava iza prepreke. A naposljetku se naglo otklanja potpuna prepreka, što ostavlja akustički utisak eksplozije pri kojoj se aktualizuje kluzilni konsonant.

Prema ovom načinu tvorbe u fonološkom sistemu savremenog danskog jezika nastaje šest fonema koje kao prepreku imaju usne, zubne čašice ili velum (Galberg Jacobsen, Skyum-Nielsen 2007, 226). U odnosu na to na koju prepreku od navedene tri vazдушna struja nailazi prilikom artikulacije, danske kluzile delimo na bilabijalne, alveolarne i velarne (v. tabelu 2).

Prvi kriterijum prema kom se u danskom jeziku dele kluzili predstavlja, dakle, mesto artikulacije. Međutim, budući da su svi danski kluzili prošli kroz obezvučavanje i leniciju, pa se ne diferenciraju prema zvučnosti, u danskom fonološkom sistemu se, zavisno od toga da li za kluzilom sledi aspiracija, pravi podela na aspirisane i neaspirisane kluzile (v. tabelu 2).

Tabela 1: Podela kluzila u savremenom danskom jeziku

	<i>aspirisani</i>	<i>neaspirisani</i>
<i>Bilabijalni</i>	b ^h	ɓ
<i>Alveolarni</i>	ɖ ^h 7	ɗ
<i>Velarni</i>	ɡ ^h	ŋ

Aspiracija se u danskom realizuje u vidu postponiranog kratkog daha i redukovano glasa [h] koji prati za naglim i eksplozivnim otklanjanjem potpune prepreke vazdušnoj struji (Grønnum 2007, 106–107). Aspiracija se u IPA-

⁶ “[...] lyde der involverer en fuldstændig blokering for luften på dens vej ud af lungerne.”

⁷ Specifičnost ove foneme je u tome što ona nije samo postaspirisana nego i afrikovana. Drugim rečima, kao što i sam simbol indicira, radi se o glasu kod kojeg je prisutna izvesna doza afrikacije, pa je mesto tvorbe delimično izmešteno u odnosu na ostale kluzile prikazane u tabeli 1. Uprkos tome što bi ova fonema mogla da se opiše kao afrikata, budući da se sastoji od kluzila [ɖ] i frikativa [s] (a zatim i postaspiracije), ona se u danistici tradicionalno smatra afrikovanim kluzilom, što vidimo i u SDU i kod autorke Grenum (Grønnum).

sistemu označava dijakritičkim znakom [^h]. Iako aspiracija nije jedinstvena za danski jezik, u danskom fonološkom sistemu neaspirovani i aspirovani kluzili nisu kontekstualno uslovljeni alofoni jedne foneme, već zasebne foneme koje imaju distinktivnu funkciju. Pa recimo, jedina razlika u izgovoru danskih reči *bil* i *pil* leži u tome što je kluzil u reči *bil* neaspirovani i glasi [bⁱʔ], dok je u *pil* aspirovani i glasi [b^hiʔ]. Kluzil je u obe reči bezvučan, što je karakteristika svih danskih kluzila koji, kao što vidimo u tabeli 1, sadrže dijakritik [ʔ] kojim se beleži bezvučnost. Iako neaspirovani kluzili mogu da se realizuju u bilo kojoj poziciji u danskom slogu, aspirovani kluzili mogu da se pojave samo u inicijalnoj poziciji. Stoga, u danskom jeziku kluzili imaju fonotaktički defektnu distribuciju, što znači da ne može svaki kluzil da se pojavi u bilo kojoj poziciji u slogu (Heegård Petersen et al. 2021, 57–58). Primera radi, danske reči *lap* i *lab* imaju potpuno identični izgovor koji glasi [lãb] zato što u obe reči imamo kluzil na kraju sloga gde je aspiracija neostvariva, pa je kluzil nužno neaspirovani i bezvučan. S druge strane, danske reči *patte* ['b^hãðə] i *batte* ['bãðə] razlikuju se isključivo po aspiraciji koja se realizuje u reči *patte*, a izostaje u reči *batte*.

Aspiracija, dakle, ima distinktivnu funkciju, fonotaktički je ograničena i nikada se ne ostvaruje u finalnoj poziciji u slogu. Osim toga, aspiracija se neutrališe ispred zvučnih fonema [j], [l] i [ʁ], koje zatim prelaze u svoje bezvučne alofone [j̥], [l̥] i [ʁ̥].

Za razliku od danskog fonološkog sistema u kojem ne postoji diferencijacija između zvučnih i bezvučnih kluzila, u fonološkom sistemu engleskog jezika je ta razlika aktuelna, pa se engleski kluzili dele na zvučne i bezvučne (McMahon 2002, 28–29). Svaki bezvučni kluzil u engleskom, drugim rečima, ima svoj zvučni parnjak (ili obrnuto), što je prikazano u tabeli 3.

Tabela 2: Podela kluzila u savremenom engleskom jeziku

	<i>zvučni</i>	<i>bezvučni</i>
<i>bilabijalni</i>	b	p
<i>alveolarni</i>	d	t
<i>velarni</i>	g	k

U engleskom jeziku se artikulacija kluzila razlikuje, pre svega, po tome da li glasne žice trepere pri artikulaciji. Ako glasne žice trepere, kluzil je zvučan, a ako ne trepere, onda je kluzil bezvučan. Prema tome, u engleskom kluzili mogu da budu i zvučni i bezvučni, dok su u danskom uvek i bez izuzetka bezvučni. Osim toga, za razliku od danskog u kom su svi kluzili prošli kroz leniciju, što će reći da pri njihovoj artikulaciji dolazi do manjeg mišićnog napora, u engleskom jeziku kluzili [b], [d] i [g] imaju lenis artikulaciju, dok kod kluzila [p], [t] i [k] primećujemo fortis artikulaciju, to jest veću intenzivnost i veći mišićni napor (Stahlke 2003, 200–201). Dakle, engleski fonološki sistem razlikuje fortes i

lenes kluzile, dok su u danskom svi kluzili lenes. Razlika između fonema [b] i [p] jeste u tome što je prvi lenis, a potonji fortis.

U engleskom kluzili koji imaju fortis artikulaciju pokazuju tendenciju da na početku reči i naglašenog sloga postanu postaspirovani bezvučni kluzili [p^h], [t^h] i [k^h], dok u finalnoj i nenaglašenoj poziciji ostaju neaspirovani bezvučni kluzili [p], [t] i [k]. Primera radi, kluzil u reči *team* se artikuliše postaspirovano, dakle [t^hi:m], dok kluzil u reči *chat* zbog svoje pozicije ostaje neaspirovani, naime [tʃæt]. U engleskom se, sa druge strane, aspiracija neutrališe ispred zvučnih aproksimanta [l], [ɹ], [w] i [j] koji postaju bezvučni [l̥], [ɹ̥], [w̥] i [j̥]. Shodno tome, u engleskom su aspirovani kluzili alofoni, dok su u danskom aspirovani kluzili foneme.

Pored razlika u distribuciji aspiracije, treba obratiti pažnju i na činjenicu da engleski zvučni kluzili na početku i kraju reči potpuno ili delimično gube zvučnost, pa zato zvučni kluzili [b], [d] i [g] postaju bezvučni kluzili [b̥], [d̥] i [g̥]. Drugim rečima, u engleskom se reči *ball* [bɔ:l] i *Paul* [p^hɔ:l] razlikuju ne po zvučnosti nego aspirovanosti inicijalnog kluzila i po fonaciji, tj. lenis i fortis artikulaciji, gde je kluzil u reči *ball* lenis, a u reči *Paul* fortis. Ako ovu situaciju uporedimo sa onom u danskom jeziku, uočićemo da je obezvučavanje fenomen koji se u engleskom, isto kao i aspiracija, realizuje na nivou reči, tj. zavisno od pozicije kluzila u reči, dok se u danskom obezvučavanje sprovodi nezavisno od pozicije kluzila u reči.

Kada govorimo o alofonskim realizacijama koje imaju kluzili, važno je pomenuti tzv. *meko d* (dan. *blødt d*), tj. zvučni velarizovani laminalno-alveolarni aproksimant [ð̥^v]. Radi se o glasu koji se u danskom realizuje isključivo kao alofon neaspirovanog alveolarnog kluzila [d̥] u finalnoj poziciji u slogu. Ovaj glas srećemo u rečima poput: *mad* [mɑð̥^v], *gud* [g̥uð̥^v], *sad* [sɛð̥^v] i *bud* [b̥uð̥^v]. Uviđamo da danski kluzil [d̥] postaje aproksimant [ð̥^v] u poziciji u kojoj bi neometano mogao da se realizuje kao neaspirovani alveolarni kluzil. Ova fonema, međutim, u engleskom fonološkom sistemu ne postoji.

4. Fonološka adaptacija kluzila

Između kluzilskih inventara u engleskom i danskom jeziku postoje izvesne sličnosti i razlike. Ako fonološku adaptaciju shvatimo kao pokušaj da se neutrališu razlike, polazimo od pretpostavke da prilagođavanje izgovora anglicizama koji sadrže kluzile predstavlja plodno tle za fonološku analizu budući da postoje značajne razlike u kvalitetima kluzila u engleskom i danskom jeziku.

4.1. Fonološka adaptacija izvorno zvučnih kluzila

Kao što smo već utvrdili, fonološki sistem savremenog danskog jezika ne prepoznaje kategoriju zvučnosti kad su u pitanju kluzili. Polazeći od pretpostavke da se engleski zvučni kluzili u danskom jeziku uvek i nužno obezvučuje prilikom

adaptacije, u tabeli 3 analiziramo pojedinosti fonološke adaptacije zvučnog bilabijalnog kluzila.

Tabela 3: Fonološka adaptacija zvučnog bilabijalnog kluzila

<i>anglicizam⁸</i>	<i>izvorni engleski izgovor</i>	<i>prilagođeni danski izgovor</i>
bulb	[bʌlb]	[bʉl [?] b]
boy	[bɔɪ]	[bɔ̞:i]
bar	[bɑ:]	[bä [?]]
big	[bɪg]	[bɪg]
band	[bænd]	[bɛ:nd]
barbie	[ˈbɑ:bi]	[ˈbä:bi]
hobby	[ˈhɒbi]	[ˈhɔ̞bi]
baby	[ˈbeɪbi]	[ˈbɛi [?] bi]
lobby	[ˈlɒbi]	[ˈlɔ̞bi]
snob	[snɒb]	[snɔ̞b]

Ono što primećujemo u tabeli 3 jeste da se u svakom primeru engleski izvorni zvučni bilabijalni kluzil prilikom adaptacije u danski jezik najpre obezvučuje, a zatim izjednačava sa danskim neaspirovanim bilabijalnim kluzilom. To vidimo u anglicizmima *lobby* i *hobby*, gde u originalnoj artikulaciji imamo zvučni kluzil koji postaje bezvučan u adaptiranoj artikulaciji u danskom. Sa druge strane, engleski delimično ili potpuno obezvučeni kluzili, koje npr. imamo u inicijalnoj i finalnoj poziciji u rečima *bulb* i *snob*, u danskom postaju potpuno obezvučeni, dok se lenis artikulacija kluzila ni u jednom slučaju ne modifikuje. Ako pogledamo reči poput *baby* i *barbie* u kojima u izvornom izgovoru zapažamo i zvučni kluzil [b] i njegov obezvučeni alofon [b̥], možemo da se uverimo u uniformnost obezvučavanja zvučnog bilabijalnog kluzila kao posledice fonološke adaptacije koja se realizuje bez obzira na kvalitet originalnog kluzila u engleskom jeziku.

Uzevši u obzir rezultate prikaze u tabeli 3 i uniformnost fonološke adaptacije izvorno zvučnog kluzila [b], postavlja se pitanje da li isto to važi za zvučni alveolarni kluzil. U tabeli 4 prikazujemo rezultate analize fonološke adaptacije izvorno zvučnog alveolarnog kluzila.

⁸ Svaki anglicizam koji se pojavljuje u tabelama u ovom radu pišemo prema pravilima danskog pravopisa. Prema tome, svako eventualno odstupanje od engleskog pravopisa predstavlja primere fenomena ortografske adaptacije kojom se mi nažalost ne bavimo u ovom radu.

Tabela 4: Fonološka adaptacija zvučnog alveolarnog kluzila

<i>anglicizam</i>	<i>izvorni engleski izgovor</i>	<i>prilagođeni danski izgovor</i>
dollar	[ˈdɒlə]	[ˈdɔ̃lɔ̃]
deal	[di:l]	[di:l]
bad	[bæd]	[bɛ:d]
food	[fu:d]	[fu:d]
birdie	[ˈbɜ:di]	[ˈbøɛ:di]
darling	[ˈdɑ:lɪŋ]	[ˈdä:lɛŋ]
band	[bænd]	[bɛ:nd]
hood	[hu:d]	[ˈhud]
dandy	[ˈdændi]	[ˈdãndi]
double	[ˈdʌbəl]	[ˈdubəl]

Ono što zapažamo u analizi primera u tabeli 4 jeste da zvučni alveolarni kluzil [d], bez obzira na svoju poziciju u slogu ili reči, trpi obezvučavanje u danskom. U anglicizmima poput *dandy* i *birdie*, engleski zvučni kluzil [d] pri fonološkoj adaptaciji najpre gubi zvučnost, a zatim se izjednačava sa danskim neaspirovanim alveolarnim kluzilom [ɖ], dok se čuva lenis artikulacija. Sa druge strane, engleski delimično ili potpuno obezvučeni alofon [ɖ] u rečima poput *band*, *double* i *darling* ili postaje ili ostaje potpuno obezvučen u adaptiranom danskom izgovoru. Modifikacije do kojih dolazi u ovim anglicizmima baziraju se, dakle, na nijansama u kvalitetu ovih konsonanata.

Ukoliko, međutim, uzmemo u obzir činjenicu da u danskom neaspirovani alveolarni kluzil [ɖ] ima tendenciju da u finalnoj poziciji u slogu postane zvučni velarizovani laminalno-alveolarni aproksimant [ɖʷ], primetićemo da se to u anglicizmima ne dešava. Drugim rečima, ako uporedimo artikulacije domaće danske reči *hud* [huðʷ] i anglicizma *hood* [hu:d], uviđamo da dolazi do iskoraka koji se kao takav ne bi očekivao zato što u danskom jeziku nije prirodno da se fonema [ɖ] realizuje na kraju sloga. Uprkos tome, isti fenomen zapažamo i dok drugih anglicizama poput: *good* [gʊd] (naspram domaće reči *gud* [gʊðʷ]), *food* [fu:d] i *bad* [bɛ:d]. U svakom od ovih slučajeva u danskom adaptiranom izgovoru imamo neaspirovani alveolarni kluzil [ɖ] koji se u toj poziciji generalno ne očekuje, što vidimo u domaćim danskim rečima poput: *mad* [mãðʷ], *sad* [sɛðʷ] i *bud* [bʊðʷ].

U navedenim primerima se bez ijednog izuzetka kao strategija fonološke adaptacije primenjuje aproksimacija koja se u potpunosti sprovodi i kod bilabijalnog i kod alveolarnog zvučnog kluzila. Međutim, primećujemo da zvučni alveolarni kluzil u finalnoj poziciji u slogu ne prolazi kroz očekivanu modifikaciju iz kluzila u aproksimant, što će reći supstituciju, već se i u tom slučaju uniformno

primenjuje aproksimacija kao strategija fonološke adaptacije, jer se originalni delimično ili potpuno obezvučeni alveolarni kluzil svodi na danski neaspirovani alveolarni kluzil. S obzirom na primenljivost aproksimacije na bilabijalne i alveolarne kluzile, ista strategija se očekuje i kod zvučnog velarnog kluzila prikazanog u tabeli 5.

Tabela 5: Fonološka adaptacija zvučnog velarnog kluzila

<i>anglicizam</i>	<i>izvorni engleski izgovor</i>	<i>prilagođeni danski izgovor</i>
big	[bɪɡ̊]	[bɪɡ̊]
gag	[ɡ̊æɡ̊]	[ɡ̊ɛ:ɡ̊]
good	[ɡ̊uɔ̯]	[ɡ̊uɔ̯]
green	[ɡ̊ri:n]	[ɡ̊ri:n]
google	[ˈɡ̊uɡ̊l]	[ˈɡ̊u:ɡ̊lə]
blog	[blɒɡ̊]	[blʌɡ̊]
blogger	[ˈblɒɡ̊ə]	[ˈblʌɡ̊ə]
bingo	[ˈbɪŋɡ̊əʊ]	[ˈbɛŋɡ̊o]
gadget	[ˈɡ̊ædʒət]	[ˈɡ̊æɖcəɔ̯]
gray	[ɡ̊reɪ]	[ɡ̊reɪ]

Kao što nam sugerišu rezultati analize, u anglicizmima, u čijoj originalnoj artikulaciji imamo zvučni velarni kluzil [ɡ̊], dolazi do modifikacije u fonaciji, pa ovaj kluzil gubi zvučnost i izjednačava se s danskim neaspirovanim velarnim kluzilom [ɡ̊], dok se u adaptaciji zadržava lenis artikulacija. Tu situaciju zapažamo u anglicizmima kao što su: *blogger*, *bingo* i *google*. Sa druge strane, u izvornoj artikulaciji anglicizama, kao što su *gag*, *good* i *gray*, primećujemo delimično ili potpuno obezvučeni alofon [ɡ̊], koji u danskom jeziku postaje ili ostaje potpuno obezvučen, a potom se i svodi na neaspirovani velarni kluzil. Izvorno bezvučni kluzili, dakle, čuvaju svoj kvalitet i svoju fonaciju, dok izvorno zvučni kluzili gube svoju zvučnost prilikom adaptiranja iz engleskog u danski fonološki sistem.

Primećujemo, naposletku, da je bezvučnost kluzila u danskom nezavisna od pozicije bilo u slogu ili reči. Prema tome, nezavisno od potencijalnih i aktuelnih alofonskih realizacija zvučnih kluzila u originalnoj artikulaciji u engleskom jeziku, u danskom u svim anglicizmima koji sadrže zvučne kluzile nužno dolazi do modifikacije u fonaciji. Modifikacija o kojoj je reč jeste obezvučavanje ili svođenje na bezvučni kluzil. Do aktivne fonološke adaptacije ne dolazi u anglicizmima u kojima se zvučni kluzil nalazi u inicijalnoj ili finalnoj

poziciji, gde zvučnost nestaje već u matičnoj artikulaciji. Međutim, u analizi primera u tabelama 3, 4 i 5 nameće se zaključak da izvorna alofonska realizacija ne utiče na samu adaptaciju koja se ostvaruje pod uticajem danskog fonološkog sistema na engleski, samim time što engleski kluzili u danskom dobijaju odlike danskih kluzila.

Uprkos tome, na primeru adaptacije (zvučnog) alveolarnog kluzila uvideli smo da se u nekim slučajevima adaptacija realizuje pod uticajem izvornog fonološkog sistema na sistem u kojem dolazi do adaptacije. Drugim rečima, u danskom se engleski zvučni (ili obezvučeni, kada je u finalnoj poziciji u reči) alveolarni kluzil nije adaptirao očekivanim aproksimantom koji se u danskom realizuje kao alofon neaspirovanog alveolarnog kluzila u finalnoj poziciji u slogu. Do takve modifikacije nije došlo da bi se održala aproksimacija kao aktuelna strategija fonološke adaptacije izvorno zvučnih (ili obezvučenih) kluzila i kako u adaptaciji ne bi došlo do promene u načinu tvorbe tamo gde to nije neophodno, budući da u danskom neaspirovani alveolarni kluzil može da se realizuje na kraju sloga, iako se to retko dešava u praksi. Drugim rečima, adaptacija zvučnih kluzila predstavlja primer fonološke aproksimacije.

4.2. Fonološka adaptacija izvorno bezvučnih kluzila

Pošto smo definisali fonološke modifikacije kroz koje prolaze zvučni kluzili prilikom fonološke adaptacije u danskom jeziku, postavlja se pitanje da li adaptacija bezvučnih kluzila takođe prati pravila aproksimacije kao aktuelne strategije fonološke adaptacije. Kako bismo odgovorili na to pitanje, u tabeli 6 prikazujemo rezultate analize promena koje se javljaju pri fonološkoj adaptaciji engleskog bezvučnog bilabijalnog kluzila.

Tabela 6: Fonološka adaptacija bezvučnog bilabijalnog kluzila

<i>anglicizam</i>	<i>izvorni engleski izgovor</i>	<i>prilagođeni danski izgovor</i>
password	[^h p ^h ɑ:swɜ:ɔ]	[^h b ^h ɑ:s,ɥœ:ɔ]
performance	[^h p ^h ə'fɔ:mɪns]	[^h b ^h ə'fɔ:mɪns]
pink	[^h p ^h ɪŋk]	[^h b ^h ɛŋg̃]
please	[^h p ^h i:z]	[^h b ^h i:s]
pitch	[^h p ^h ɪtʃ]	[^h b ^h iḏ̥tʃ]
input	[^h ɪmpʊt]	[^h ɛn,b ^h uɔ]
pop	[^h p ^h ɒp]	[^h b ^h ɒ _ɪ p]
up	[^h ʌp]	[^h ʌ _ɪ b]
spam	[spæm]	[sb̥ɛ:m]

slip	[s̥lɪp]	[s̥lɪb̥]
rapper	[ˈræpə]	[ˈɹæb̥]
spot	[spɒt]	[ˈsb̥ɒt]
poster	[ˈpʰɔ̥stə]	[ˈb̥ʰɔ̥stə]

Kao što primeri u tabeli 6 sugerišu, u engleskom jeziku bezvučni bilabijalni kluzil [p] u inicijalnoj poziciji u reči i na početku naglašenog sloga postaje postaspirovan, što vidimo u originalnoj artikulaciji anglicizama poput *password*, *pitch* i *pink*. Sa druge strane, aspiracija se gubi iza foneme [s], a ispred foneme [l], koja se onda obezvučuje. Zanimljivo je da u danskom jeziku imamo gotovo identičnu situaciju. Postaspiraciju vidimo na istim mestima u danskom i engleskom izgovoru. Jedini izuzetak u tom kontekstu predstavlja anglicizam *input*, koji je u originalnoj artikulaciji neaspirovan, ali ipak postaspirovan u adaptiranoj danskoj artikulaciji. Radi se o tome što se u engleskom aspiracija javlja na nivou reči, dok se danskom javlja na nivou sloga, pa je zbog toga kluzil u anglicizmu *input* u danskom aspirovan, odn. nalazi se u inicijalnoj poziciji u slogu, a u engleskom je ovaj kluzil u inicijalnoj poziciji u slogu, koji niti je naglašen niti je na početku reči.⁹ U ostalim slučajevima je situacija u danskom i engleskom potpuno identična.

Engleski izvorno bezvučni bilabijalni kluzil, dakle, ostaje aspirovan pri adaptaciji u danski fonološki sistem ako je već aspirovan u originalnoj artikulaciji. Dešava se, međutim, da se engleski bezvučni bilabijalni kluzil u adaptiranom danskom izgovoru aspiruje tamo gde se ne bi aspirovao u engleskom, što smo videli na primeru anglicizma *input*. No, u tabeli 6 možemo da vidimo još jednu fonološku modifikaciju koja je ključna za defisanje razlike koja postoji u originalnom i adaptiranom izgovoru navedenih anglicizama. Naime, stvar je u tome što se engleski bezvučni bilabijalni kluzil i danski bezvučni bilabijalni kluzil – bilo aspirovani (kao npr. u rečima *pitch* i *pink*) ili deaspirovani (kao npr. u rečima *slip* i *spam*) – razlikuju po fonaciji, pa u engleskom alofoni [p] i [p^h] imaju fortis artikulaciju, a u danskom foneme [b] i [b^h] imaju lenis artikulaciju. Pri fonološkoj adaptaciji, shodno svemu tome, engleski bezvučni bilabijalni kluzil prelazi iz fortis kluzila u lenis kluzil u danskom.

S obzirom na to da do modifikacije dolazi u fonaciji konsonanta i mišićnog napora uloženog u njegovu artikulaciju, primećujemo da je fonološka

⁹ U engleskom jeziku postaspiracija može da se javi u više slogova u jednoj reči. Recimo, u slučajevima kao što je reč *potato* nailazimo na dva aspirovana kluzila. Jedan postaspirovan kluzil imamo u inicijalnoj poziciji u reči u nenaglašenom slogu, a drugi u inicijalnoj poziciji u naglašenom slogu, pa izgovor reči *potato* glasi [p^həˈt^heɪtəʊ]. Treći kluzil u ovoj reči je neaspirovan iz dva razloga: zato što se ne nalazi na samom početku reči i zato što se ne nalazi u naglašenom slogu. Ako bi, hipotetički govoreći, ova engleska reč ušla u danski jezik kao anglicizam, pa prošla kroz fonološku adaptaciju, sva tri kluzila u njoj bi bila postaspirovana u danskoj artikulaciji.

aprosimacija i dalje aktuelna. Isti fenomen prikazujemo u tabeli 7 o fonološkoj adaptaciji bezvučnog alveolarnog kluzila.

Tabela 7: Fonološka adaptacija bezvučnog alveolarnog kluzila

<i>anglicizam</i>	<i>izvorni engleski izgovor</i>	<i>prilagođeni danski izgovor</i>
team	[t ^h i:m]	[d̥s ^h i:m]
tennis	[t ^h enis]	[d̥s ^h enis]
tape	[t ^h eɪp]	[d̥s ^h eɪp]
time	[t ^h aɪm]	[d̥s ^h ɑim]
newton	[ˈnju:tɒn]	[ˈnju:d̥s ^h ʌn]
taste	[t ^h eɪst]	[d̥s ^h eɪsd̥]
fit	[fɪt]	[fɛd̥]
chat	[tʃæt]	[d̥tʃæd̥]
first	[fɜ:st]	[fœ:sd̥]
scooter	[ˈsku:tə]	[ˈsgu:d̥ʌ]
style	[stɑɪl]	[ˈsd̥ɑɪlə]
top	[t ^h ɒp]	[d̥s ^h ʌp]
stop	[stɒp]	[sd̥ʌp]

Na osnovu primera prikazanih u tabeli 7 možemo da zaključimo da isto pravilo koje je važno za bezvučni bilabijalni kluzil [p] takođe važi i za bezvučni alveolarni kluzil. Naime, engleski bezvučni alveolarni kluzil [t] u inicijalnoj poziciji u reči i u naglašenom slogu postaje aspirirani bezvučni alveolarni kluzil [t^h]. Kao što nam sugerišu sami rezultati analize, nijedan aspirirani kluzil ne prolazi kroz deaspiraciju prilikom fonološke adaptacije u danskom jeziku. Štaviše, dešava se da izvorno neaspirirani kluzil postane aspiriran u danskom. Primer toga je anglicizam *newton* u kojem se aspiracija ne javlja u originalnoj artikulaciji jer se bezvučni alveolarni kluzil u ovoj reči nalazi u nenaglašenom slogu. Nezavisno od polaznog izgovora, aspiracija se javlja u adaptiranoj artikulaciji u danskom zato što se bezvučni alveolarni kluzil nalazi u inicijalnoj poziciji u slogu, što će reći da danski fonološki sistem utiče na engleski i u ovom slučaju. U ostalim primerima zapažamo realizaciju aspiracije u identičnim pozicijama u engleskom i danskom. Aspiracija se pak neutrališe iza foneme [s] u oba jezika, što možemo da vidimo u rečima poput *stop* i *style* u kojima su kluzili deaspirirani.

Neaspirirani i bezvučni alveolarni kluzil primećujemo na kraju sloga i u engleskom i u danskom izgovoru, što je posledica činjenice da ovaj glas ima veoma sličnu fonotaktiku u danskom i engleskom fonološkom sistemu. Međutim, engleski bezvučni alveolarni kluzil, bez obzira na to da li je aspiriran ili ne,

prolazi kroz leniciju prilikom adaptacije u danski, što će reći da se izgovara s manjim intenzitetom u odnosu na originalnu artikulaciju. Prema tome, engleski fortes alofoni [t] i [t^h] postaju lenes foneme [d̥] i [d̥^h] u danskom.

Kada sagledamo fonološke modifikacije do kojih je došlo u tabeli 7, uviđamo da je u stvari lenicija jedina transformacija kroz koju prolazi engleski izvorno neaspirovani bezvučni alveolarni kluzil, pa englesko [t] postaje [d̥] u danskom jeziku. U pitanju je, dakle, još jedan slučaj fonološke aproksimacije. Sa druge strane, aspirovani i bezvučni alveolarni kluzil [t^h] ne trpi samo leniciju, već i modifikaciju u načinu tvorbe, budući da u danskoj fonemi [d̥^h] ima i malo afrikacije zbog koje se [d̥^h] opisuje kao afrikovani i postaspirovani bezvučni alveolarni lenis kluzil. Uprkos izvesnoj dozi afrikacije, fonema [d̥^h] se u danskom fonološkom sistemu prepoznaje kao kluzil, a ne afrikata, što će reći da i u ovom slučaju govorimo o aproksimaciji kao aktuelnoj strategiji fonološke adaptacije.

Ako bismo, međutim, afrikovanost foneme [d̥^h] smatrali njenom diferencirajućom osobinom, bilo bi reći o supstituciji kao aktuelnoj strategiji, a ne aproksimaciji. U tom slučaju bismo govorili o iskoraku koji, kao ni kog ostalih kluzila, nije prisutan u adaptaciji bezvučnog velarnog kluzila prikazanog u tabeli 8.

Tabela 8: Fonološka adaptacija bezvučnog velarnog kluzila¹⁰

<i>anglicizam</i>	<i>izvorni engleski izgovor</i>	<i>prilagođeni danski izgovor</i>
king	[k ^h ɪŋ]	[g ^h ɛŋ]
camp	[k ^h æmp]	[g ^h ɛ:mp]
cash	[k ^h æʃ]	[g ^h ʌʃ]
ketchup	[k ^h etʃʌp]	[g ^h eʃtʃub]
queer	[kwɪə]	[g ^h ui:ə]
cowboy	[k ^h aʊbɔɪ]	[g ^h ɔu, bɔɪ]
cake	[k ^h eɪk]	[g ^h eɪg]
chick	[tʃɪk]	[d̥tʃi:g]
freak	[fɪi:k]	[fvi:g]
geek	[gɪi:k]	[gɪ:g]
joke	[d̥ʒəʊk]	[d̥tʃəu:g]
pink	[p ^h ɪŋk]	[b ^h ɛŋg]
crack	[kɹæk]	[gɹʌg] / [gɹʌg] ¹⁰

¹⁰ Anglicizam *crack* ima dve moguće adaptacije. Jednu konzervativniju – u kojoj vidimo neadaptiranu englesku fonemu i koja glasi [gɹʌg]; i jednu liberalniju – u kojoj vidimo adaptiranu dansku fonemu i koja glasi [gɹʌg]. No, u oba slučaja imamo isti proces i rezultat: aspirovani kluzil za kojim sledi aproksimant gubi svoju aspiraciju, dok aproksimant usled kog se aspiracija neutrališe postaje bezvučan.

Kao što je to bio slučaj sa prethodnim kluzilima, možemo da zaključimo da bezvučni velarni kluzil ne odudara od obrasca koji smo dosad uočili tokom analize. Konkretno, izvorno bezvučni velarni kluzil [k], zavisno od svoje pozicije u slogu, ili čuva aspirovanost koju je već imao u originalnoj artikulaciji, ili postaje aspirovan, dakle [k^h]. Aspiracija se neutrališe ispred aproksimanta [ɹ] koji zatim postaje bezvučan, tj. [ɹ]. Međutim, dok se u engleskom aspiracija gubi ispred aproksimanta [w] u reči *queer*, u danskom se postaspirovanost održava zato što za aspirovanim velarnim kluzilom sledi triftong [ɥi:ɐ] koji ne neutrališe aspiraciju, isto kao što je ne poništavaju ni diftonzi [ɔʊ] i [ei] u anglicizmima *cowboy* i *cake*. U pitanju je karakteristika koja je zajednička svim aspirovanim kluzilima koji ispred aproksimanta [j], [l] i [ɮ] postaju deaspirovani u danskom jeziku.

Sa druge strane, neaspirovani alofoni koje smo imali u izvornoj engleskoj artikulaciji ostaju neaspirovani i u danskom, što je fonotaktički uslovljeno i regulisano karakteristikama danskog, a ne engleskog fonološkog sistema. Iako neaspirovani kluzili ostaju neaspirovani i u tom smislu nemoifikovani, i oni prolaze kroz fonološku promenu koja se javlja pri adaptaciji aspirovanog bezvučnog velarnog kluzila, a radi se o leniciji. Naime, engleski alofoni [k] i [k^h] usled lenicije postaju [ɡ] i [ɡ^h] u adaptiranom danskom izgovoru. Dakle, u slučaju bezvučnog velarnog kluzila uočavamo aproksimaciju kao aktuelnu strategiju fonološke adaptacije, što je čini zajedničkim strategijom svim kluzilima.

Zaključak

Analiza fonološke adaptacije kluzila u anglicizmima u savremenom danskom jeziku pokazala je da se za ovu grupu konsonanata vezuje visok stepen adaptacije, pošto se i zvučni i bezvučni kluzili u anglicizmima aktivno adaptiraju danskom izgovoru i danskom fonološkom sistemu. Ono što smo приметili pri analizi jeste da svi izvorno zvučni kluzili u anglicizmima nužno i bez izuzetka postaju bezvučni, a ta nužnost je pak uslovljena time što u fonološkom sistemu danskog jezika uopšte i ne postoje zvučni kluzili. Samim time, obezbučavanje koje se aktualizuje u slučaju adaptacije zvučnih kluzila predstavlja spontanu pojavu koja je posledica objektivnih razlika u fonološkim sistemima engleskog i danskog jezika. Iako se u engleskom dešava da kluzili u inicijalnoj i finalnoj poziciji u reči izgube zvučnost, važno je imati na umu da ova alofonska realizacija praktično ne utiče na adaptaciju jer je podudaranje slučajnost.

U slučaju bezvučnih kluzila situacija je nešto složenija. Najpre, u engleskom jeziku svi bezvučni kluzili imaju fortis artikulaciju, dok u danskom svi kluzili generalno imaju samo lenis artikulaciju. Da bi se ta razlika u fonaciji kluzila prevazišla, svi engleski kluzili prilikom adaptacije prolaze kroz leniciju. U pitanju je proces koji se, kao što smo mogli da vidimo pri analizi, odvija nezavisno od karakteristika originalne artikulacije kluzila u anglicizmima. Još

jedna modifikacija do čije realizacije dolazi pod uticajem danskih fonotaktičkih pravila jeste aspiracija bezvučnih kluzila. Naime, svi bezvučni kluzili, onda kada se nađu na početku sloga, postaju postaspirovani u danskom. Iako nije odsutna u engleskom, u njemu se aspiracija uvek realizuje na nivou reči, a ne sloga kao u danskom. Uprkos tome, podudaranja su, kao što smo videli, brojna prilikom adaptacije, ali sasvim slučajna i neplanirana.

Shodno odsustvu izuzetaka – što smo videli i na primeru zvučnog alveolarnog kluzila u finalnoj poziciji u slogu, gde uprkos danskoj fonotaktici ne dolazi do supstitucije i promene strategije fonološke adaptacije – kao i uniformnosti i procesa i rezultata fonološke adaptacije, možemo da zaključimo da fonološka adaptacija kluzila u anglicizmima u danskom jeziku nije pod uticajem spoljašnjih faktora poput upoznatosti danske jezičke zajednice sa engleskim kao jezikom iz kog se pozajmljuje strana reč, ili poput trenutka pozajmljivanja. Naprotiv, čini se da je adaptacija kluzila rezultat isključivo postojećih razlika u artikulacijama kluzila u ova dva jezika. Prema tome, možemo tvrditi da je varijabilnost fonološke adaptacije kluzila minimalna ili čak nepostojeća, imajući u vidu to da je moguće jasno definisati svaku transformaciju koja je, samim time, predvidiva i unapred predodređena.

Zbog odsustva varijabilnosti u adaptaciji kluzila, možemo reći da je aproksimacija jedina aktuelna strategija fonološke adaptacije kad su u pitanju kluzili. Drugim rečima, u radu smo primetili da svaki kluzil ostaje kluzil i da nema ni supstitucije ni aproprijacije. Umesto toga, većina modifikacija se tiče fonacije, aspiracije i zvučnosti. Premda bezvučni alveolarni kluzil prolazi kroz izvesnu dozu afrikacije, nije u dovoljnoj meri afrikovan da bi se doživeo ili opisao kao afrikata, a zatim doveo i do potencijalne zamene aproksimacije supstitucijom kao aktuelnom strategijom fonološke adaptacije.

Naposletku, možemo reći da fonološka adaptacija kluzila u anglicizmima u danskom jeziku predstavlja jedan vrlo frekventan fenomen na koji naizlazimo u svakoj reči engleskog porekla u kojoj postoji neki kluzil. A opet, radi se o fenomenu koji je poprilično jednostavan utoliko što prati jasna pravila bez ikakvih izuzetaka.

Literatura

Izvori i primarna literatura

- Brink et al. 1991: L. Brink et al., *Den Store Danske Udtaleordbog*, København: Munksgaard.
Den Danske Ordbog. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. <https://ordnet.dk/ddo>
- Jones 2011: D. Jones, *Cambridge English Pronouncing Dictionary (18th Edition)*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Molbæk Hansen 1990: P. Molbæk Hansen, *Udtaleordbog*, København: Gyldendal.
- Wells 2008: J. C. Wells, *Longman Pronunciation Dictionary (3rd Edition)*, Harlow: Pearson Education ESL.

Sekundarna literatura

- Galberg Jacobsen, Skyum-Nielsen 2007: H. Galberg Jacobsen & P. Skyum-Nielsen, *Dansk sprog. En grundbog*, Århus: Schønbergs Forlag.
- Grønnum 2007: N. Grønnum, *Rødgrød med Fløde, En lille bog om dansk fonetik*, København: Akademisk Forlag.
- Hansen, Lund 1994: E. Hansen & J. Lund, *Kulturens Gesandter*, København: Munksgaard.
- Heegård Petersen et al. 2021: J. Heegård Petersen, H. Juul, N. Pharap, & M. Maegaard, *Udtalt. En introduktion til dansk fonetik*, Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Jarvad 2009: Pia Jarvad, Afløsningsord, tilpassede ord eller importord. Hvad vinder, og hvad skal sprogrøtten satse på?, i: Hällström-Reijonen, C. (red.), *Språkpolitik och språkattityder, Språk i Norden 2009*, Helsingfors: Nordisk sprogkoordination, 121–140.
- Kvaran 2007: Guðrún Kvaran, Undersøgelse af afløsningsord i de nordiske sprog. Indledning., i: Kvaran, G. (red.), *Udenlandske eller hjemlige ord? Moderne importord i språka i Norden*, Oslo: Novus Forlag, 9–48.
- MacMahon 2002: A. MacMahon, *An Introduction to English Phonology*, Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- Omdal 2008: Helge Omdal, Drop it!, i: Omdal, H. & Sandøy, H. (red.), *Språk i Norden. Årskrift for Nordisk språksekretariat og språknemndene i Norden*, Oslo: J. W. Cappelens Forlag a.s., Almqvist & Wiksell, Gyldendal, 76–83.
- Sandøy 2000: H. Sandøy, *Lånte fjører eller bunad? Om importord i norsk*, Oslo: Landslaget for norskundervisning LNU og J.W. Cappelens Forlag A.S.
- Stahlke 2003: H. F. W. Stahlke, *Fortis and lenis obstruents in English*, WORD, br. 54:2, 191–216.
- Svavarsdóttir 2003: Ásta Svavarsdóttir, Tilpasning af importord i islandsk, i: Sandøy, H. (red.), *Med bilen i Norden i 100 år. Moderne importord i språka i Norden*, Oslo: Novus Forlag, 75–81.
- Svavarsdóttir 2008: Ásta Svavarsdóttir, “Staffið er mega kúl.” Om tilpasning sf moderne importord i islandsk skriftsprog., i: Omdal, H. & Sandøy, H. (red.), *Nasjonal eller internasjonal skrivemåte? Moderne importord i språka i Norden*, Oslo: Novus Forlag, 21–44.

PHONOLOGICAL ADAPTATION OF PLOSIVE CONSONANTS IN ENGLISH LOANWORDS IN MODERN DANISH

S u m m a r y

The articulation of plosive consonants in English loanwords in Modern Danish are susceptible to a quite high degree of phonological adaptation. Specifically, plosive consonants whose articulation is voiced in English have a tendency to lose their voicedness in Danish, since no plosive consonant can be voiced in Modern Danish. Plosives that are, on the other hand, pronounced without the larynx vibrating in English, for the same reason, stay voiceless in Danish. If a voiceless stop is in the initial position of a syllable in an English loanword in Danish, it is accompanied by a reduced [h] sound called aspiration. However, given the fact that no aspirated plosive can occur in the final position of a Danish syllable, a voiceless plosive in a final position cannot be aspirated. Even though English has aspirated plosives, their phonotactics are not the same in Danish. In addition, all plosives are subject to lenition, since there are no lenes plosives in Danish. Since English plosives can be both fortes and lenes, this particular phonological characteristic of the Danish language influences the articulation of English loanwords. Consequently, it can be said that the phonological adaptation of plosive consonants in English loanwords in Modern Danish is an inevitable phonetic modification and a highly frequent phenomenon bound to happen on account of the differences between the phonological systems of the two languages. Before defining the phonological differences in Danish and English, this paper offers an explanation of (phonological) adaptation as a phenomenon that is expected to occur in every language with loanwords. By doing so, the paper also examines the concept of adaptedness, i.e. the degree to which a group of (foreign) phonemes is modified by means of a particular phonological adaptation strategy. The strategies of phonological adaptation with which the paper operates include: substitution, appropriation and approximation. The application of phonological approximation as the only strategy relevant for the phonological adaptation of plosives in Danish is indicative of the fact that phonological adaptation as a phenomenon is a necessity which is normally predetermined by the very nature of the phonemes in question. In other words, all plosive consonants in English loanwords in Danish are subject to phonological approximation, which is supported by examples analysed in the paper. All of the examples as well as their phonetic transcriptions are to be found in two Danish pronunciation dictionaries: *Den store danske udtaleordbog* and *Udtaleordbog*. The analysis of English loanwords with plosives in Danish suggests that phonological adaptation is not only unplanned and unavoidable, but also quite uniform and foreseeable. Also, phonological adaptation, as such, is argued to be caused by objective discrepancies between the phonological system of Modern Danish and Modern English respectively.

Key words: plosive consonants, Danish, English, English loanwords, phonological adaptation

Prilozi

Tabela 1: Podela kluzila u savremenom danskom jeziku

	<i>aspirovani</i>	<i>neaspirovani</i>
<i>bilabijalni</i>	b ^h	b
<i>alveolarni</i>	ɗs ^h	ɗ
<i>velarni</i>	g ^h	g

Tabela 2: Podela kluzila u savremenom engleskom jeziku

	<i>zvučni</i>	<i>bezvučni</i>
<i>bilabijalni</i>	b	p
<i>alveolarni</i>	d	t
<i>velarni</i>	g	k

Tabela 3: Fonološka adaptacija zvučnog bilabijalnog kluzila

<i>anglicizam</i>	<i>izvorni engleski izgovor</i>	<i>prilagođeni danski izgovor</i>
bulb	[bʊl b]	[bʊl ^ʔ b]
boy	[bɔɪ]	[bɔ: ^ʔ i]
bar	[bɑ:]	[bɑ ^ʔ]
big	[bɪg]	[bɪg]
band	[bænd]	[bɛ:nd]
barbie	[ˈbɑ:bɪ]	[ˈbɑ: ^ʔ bɪ]
hobby	[ˈhɒbɪ]	[ˈhʌ ^ʔ bɪ]
baby	[ˈbeɪbɪ]	[ˈbeɪ ^ʔ bɪ]
lobby	[ˈlɒbɪ]	[ˈlʌ ^ʔ bɪ]
snob	[snɒb]	[snʌ ^ʔ b]

Tabela 4: Fonološka adaptacija zvučnog dentalnog kluzila

<i>anglicizam</i>	<i>izvorni engleski izgovor</i>	<i>prilagođeni danski izgovor</i>
dollar	[ˈdɒlə]	[ˈdʌ ^ʔ lʌ]
deal	[di:l]	[di: ^ʔ l]
bad	[bæd]	[bɛ:d]
food	[fu:d]	[fu:d]
birdie	[ˈbɜ:di]	[ˈbɔ: ^ʔ di]
darling	[ˈdɑ:lɪŋ]	[ˈdɑ: ^ʔ lɛŋ]
band	[bænd]	[bɛ:nd]
hood	[hu:d]	[ˈhʊd]
dandy	[ˈdændi]	[ˈdʌ ^ʔ ndi]
double	[ˈdʌbəl]	[ˈdʊ ^ʔ bəl]

Tabela 5: Fonološka adaptacija zvučnog velarnog kluzila

<i>anglicizam</i>	<i>izvorni engleski izgovor</i>	<i>prilagođeni danski izgovor</i>
big	[bɪɡ̃]	[bɪɡ̃]
gag	[ɡ̃æɡ̃]	[ɡ̃ɛ:ɡ̃]
good	[ɡ̃uɔ̃]	[ɡ̃uɔ̃]
green	[ɡ̃i:n]	[ɡ̃ɜ:i:n]
google	[ˈɡ̃uɡ̃l]	[ˈɡ̃u:ɡ̃lə]
blog	[ˈblɒɡ̃]	[ˈblʌɡ̃]
blogger	[ˈblɒɡ̃ə]	[ˈblʌɡ̃lə]
bingo	[ˈbɪŋɡ̃əʊ]	[ˈbɛŋɡ̃o]
gadget	[ˈɡ̃ædʒət]	[ˈɡ̃ædʒəd̃]
gray	[ɡ̃ɛɪ]	[ɡ̃ɛɪ]

Tabela 6: Fonološka adaptacija bezvučnog bilabijalnog kluzila

<i>anglicizam</i>	<i>izvorni engleski izgovor</i>	<i>prilagođeni danski izgovor</i>
password	[ˈpʰɑ:swɜ:ɔ̃d]	[ˈbʰä:s.uœ:d]
performance	[pʰəˈfɔ:mɪns]	[bʰəˈfɔ:mɪns]
pink	[pʰɪŋk]	[bʰeŋɡ̃]
please	[pli:z]	[bli:s]
pitch	[pʰɪtʃ]	[bʰiðtʃ]
input	[ˈɪnpʊt]	[ˈen.bʰuɔ̃]
pop	[pʰɒp]	[bʰʌp]
up	[ʌp]	[ʌp]
spam	[spæm]	[šbɛ:m]
slip	[slɪp]	[slɛb]
rapper	[ˈræpə]	[ˈɹabʌ]
spot	[spɒt]	[ˈsbʌð]
poster	[ˈpʰəʊstə]	[ˈbʰö:ustə]

Tabela 7: Fonološka adaptacija bezvučnog dentalnog kluzila

<i>anglicizam</i>	<i>izvorni engleski izgovor</i>	<i>prilagođeni danski izgovor</i>
team	[tʰi:m]	[ðsʰi:m]
tennis	[ˈtʰenis]	[ˈðsʰenis]
tape	[tʰeɪp]	[ðsʰeɪp]
time	[tʰaɪm]	[ðsʰäim]
newton	[ˈnju:tɒn]	[ˈnju:ðsʰʌn]
taste	[tʰeɪst]	[ðsʰeɪsd̃]
fit	[fɪt]	[fed̃]
chat	[tʃæt]	[dʒəd̃]
first	[fɜ:st]	[fœ:sd̃]
scooter	[ˈsku:tə]	[ˈsg̃u:dʌ]

style	[stajl]	['sd̥äilə]
top	[tʰɒp]	[d̥sʰʌb]
stop	[stɒp]	[sd̥ʌb]

Tabela 8: Fonološka adaptacija bezvučnog velarnog kluzila

<i>anglicizam</i>	<i>izvorni engleski izgovor</i>	<i>prilagođeni danski izgovor</i>
king	[kʰɪŋ]	[gʰɛŋ]
camp	[kʰæmp]	[gʰɛ:mb]
cash	[kʰæʃ]	[gʰaɕ]
ketchup	[kʰetʃʌp]	[ʰgʰɛdʃub]
queer	[kwɪə]	[gʰui:ɐ]
cowboy	[kʰaʊbɔɪ]	[ʰgʰɔu bɔi]
cake	[kʰeɪk]	[gʰeiɡ̊] ⁵
chick	[tʃɪk]	[d̥ciɡ̊]
freak	[fri:k]	[fri:ɡ̊]
geek	[gi:k]	[gi:ɡ̊]
joke	[dʒəʊk]	[d̥ɕɔuɡ̊]
pink	[pʰɪŋk]	[bʰɛŋɡ̊]
crack	[kɹæk]	[g̊ɹaɡ̊] / [g̊ɹaɡ̊] ¹¹

¹¹ Anglicizam crack ima dve moguće adaptacije. Jednu konzervativniju – u kojoj vidimo neadaptiranu englesku fonemu i koja glasi [g̊ɹaɡ̊], i jednu liberalniju – u kojoj zapažamo adaptiranu dansku fonemu i koja glasi [g̊ɹaɡ̊]. No, u oba slučaja imamo isti proces i rezultat: aspirirani kluzil za kojim sledi aproksimant gubi svoju aspiraciju, dok aproksimant usled kog se aspiracija neutrališe postaje bezvučan.